

جانب برتر را دریابید

● زهرا شعبان

● درمانگر کودک و نوجوان

● اشاره

حرکت کودکان از حدود هشت ماهگی با چهار دست و پا رفتن آغاز می‌شود. به مرور پاهایشان قدرت راه رفتن پیدا می‌کنند و چیزی نمی‌گذرد که آن‌ها می‌توانند بپرند، لیلی کنند و با جست و خیز خود را به هر سو برسانند. زمانی که به سنین پیش از دبستان می‌رسند، تسلط خوبی بر حرکات بدنی خود دارند و می‌توانند با انعطاف بالایی در بازی‌های گروهی شرکت کنند. در این میان، کودکانی هستند که هنوز بر حرکات بدنی خود کنترل خوبی ندارند. آن‌ها در بازی‌ها نمی‌توانند با تسلط توپ را بگیرند، ایست کنند و با مهارت توپ را پرتاب کنند. این کودکان غالباً در بازی‌های گروهی از سوی هم‌کلاسی‌هایشان انتخاب نمی‌شوند و به خاطر برخوردشان با وسایل اطراف، حتی در زمان راه رفتن معمولی، دست و پاچلفتی لقب می‌گیرند.

کلیدواژه‌ها: برتری جانبی، اختلال یادگیری، بیش‌فعالی، اوتیسم، لکنت

ادینبرگ استفاده کرد. اما با انجام چند آزمون ساده می‌توان از برتری جانبی سالم در کودکان نرمال اطمینان حاصل کرد. این ارزیابی مطابق مراحل زیر است:

- * از کودک بخواهید با یکی از پاهایش به توپ ضربه بزنند. پایي که برای ضربه‌زدن حرکت می‌کند، پای برتر است.
- * به دستی که کودک با کمک آن می‌نویسد توجه کنید. دستی که قلم را می‌گیرد، دست برتر است.

- * ساعتی را به کودک بدهید و از او بخواهید به صدای تیک‌تاک آن گوش دهد. گوشی که ساعت در برابر آن قرار می‌گیرد، گوش برتر است.
- * کاغذی را مانند یک دوربین لوله کنید و از کودک بخواهید با بستن یکی از چشم‌ها از میان دوربین نگاه کند. چشمی که دوربین در مقابل آن قرار می‌گیرد، چشم برتر است (تبریزی، ۱۳۹۶).

همان‌طور که مشاهده شد، اجرای این ارزیابی بسیار ساده و در عین حال بر یادگیری کودکان بسیار تأثیرگذار است. چنانچه با انجام این ارزیابی مشخص شد یک یا چند عضو در سمت دیگر بدن قرار دارند، با کمک تمرین‌های بعد می‌توانید برتری جانبی را در کودک تعدیل کنید. به این ترتیب که اگر یک عضو نیاز به جابه‌جایی داشت، آن را به سمت برتری سه عضو دیگر تمرین بدهید. اما اگر دو عضو در یک سو بودند، برتری را به سمتی که دست برتر در آن قرار دارد، هدایت کنید. به یاد داشته باشید، برطرف کردن مشکلات برتری جانبی کودکان در سنین پیش از دبستان و پیش از شروع آموزش رسمی بسیار آسان است.

در طول سال‌های رشد، از میان جفت اعضای قرینه بدن، یکی از اعضا برای انجام کارها مهارت بیشتری پیدا می‌کند. برای مثال، به مرور زمان افراد ترجیح می‌دهند از دست چپ یا راست خود برای نوشتن استفاده کنند. سال‌ها پیش، دانشمندی به نام **زانگ ویل** اعلام کرد، کودکانی که به اختلال خواندن مبتلا هستند، از لحاظ برتری جانبی دچار اشکال هستند (آزاد، ۱۳۶۴). منظور از برتری جانبی این است که اعضای برتر در یک سمت از بدن قرار گیرند. از آنجا که عمل برنامه‌ریزی و کنترل هر نیمه از بدن به عهده یکی از نیمکره‌هاست، بدین ترتیب به میزان قابل توجهی از بار مغز کاهش پیدا می‌کند و هماهنگی و دقت انجام کارها افزایش می‌یابد. تحقیقاتی که در سال‌های اخیر انجام شده‌اند، اثر جانبی شدن ناقص را بر اختلال یادگیری به اثبات رسانده‌اند (نجاتی، ۱۳۹۳). البته مطالعات گسترده‌ای در مورد جانبی شدن ناقص مغز در کودکان مبتلا به اختلال بیش‌فعالی (حسینی، ۱۳۹۵)، اوتیسم (نجاتی، ۱۳۹۱)، عقب‌مانده ذهنی (جامعی، ۱۳۸۳) و لکنت زبان (بهرامی، ۱۳۹۱) نیز انجام شده است که در تمام آن‌ها میان جانبی شدن ناقص مغز با این اختلالات وجود ارتباط مستقیم اثبات شده است.

چهار عضوی که برتری جانبی آن‌ها در یادگیری کودکان تأثیر زیادی دارد، چشم، گوش، دست و پا هستند. بسیار مهم است که همه چهار عضو برتر در یک سمت از بدن قرار گیرند، اما اینکه در سمت راست باشند یا چپ، اهمیت چندانی ندارد. برای بررسی یکسان بودن جهت برتری این اعضا می‌توان از آزمون

تمرین‌هایی برای تقویت چشم‌برتری

- در اتاقی تاریک نور لیزر را روی دیوار بیندازید و از کودک بخواهید با بستن چشم غیربرتر، حرکت نور را با چشم برتر تعقیب کند. این تمرین را چهار بار در روز و هر بار ۱۰ دقیقه انجام دهید.
- یک هدف کوچک را در انتهای اتاق روی دیوار قرار دهید. این هدف می‌تواند یک علامت ضربه‌در وسط یک کاغذ سفید باشد که آن را روی دیوار آویزان کرده‌اید. از کودک بخواهید سمت دیگر اتاق بایستد و در حالی که چشم غیربرترش را بسته است، با انگشت اشاره به سوی آن شلیک کند. وقتی نشانه‌گیری را خوب تمرین کرد، با کمک یک تفنگ ساچمه‌ای نشانه‌گیری دقیق‌تری انجام دهد. این تمرین را چهار بار در روز و هر بار یک دقیقه انجام دهید.
- در وسط یک ورق کاغذ با نوک مداد سوراخی به قطر پنج میلی‌متر ایجاد کنید. از کودک بخواهید در حالی که کاغذ را با هر دو دستش دور از صورت نگه داشته است، از میان سوراخ به اشیای مختلف نگاه کند و چشم برترش را به کار گیرد. به تدریج که مهارت بیشتری به دست آورد، باید اشیایی را که شما نام می‌برید به سرعت پیدا کند. این تمرین را چهار بار در روز و هر بار دو دقیقه انجام دهید.

تمرین‌هایی برای تقویت پابرتری

- از کودک بخواهید اشیای کوچکی را با کمک پای برتر از روی زمین بردارد.
- از کودک بخواهید با کمک پای برتر به توپ ضربه بزند و آن را به دروازه هدایت کند.
- از کودک بخواهید با پای برتر شکل‌هایی هندسی روی زمین بکشد.
- این تمرین‌ها را روزی ۱۵ دقیقه با او انجام دهید.

نتیجه‌گیری

برتری جانبی چهار عضو چشم، گوش، دست و پا تأثیرات زیادی بر یادگیری کودکان دارد. با ارزیابی اولیه از راست‌برتری یا چپ‌برتری این چهار عضو، می‌توان از برتری جانبی آنان اطمینان حاصل کرد. چنانچه در ارزیابی و آزمون‌های تکمیلی مشخص شد که یک یا دو عضو برتر با بقیه اعضا در جهت یکسان نیستند، می‌توان از تمرین اصلاحی استفاده کرد. اصلاح اعضای برتر در سنین پیش از دبستان به آسانی صورت می‌گیرد و از آسیب‌های بعدی در یادگیری کودکان پیشگیری می‌کند.

تمرین‌هایی برای تقویت گوش‌برتری

- گوش غیربرتر او را ببندید. نزدیک گوش برتر او بنشینید، با او صحبت کنید و برایش داستان بخوانید.
- به تدریج صحبت با او را آرام کنید تا شکل نجوا پیدا کند.
- با گفتن کلماتی در گوش برتر، از او بخواهید کلمات گفته‌شده را تشخیص دهد.
- این تمرین را روزی دو بار و هر بار پنج دقیقه انجام دهید.

پی‌نوشت‌ها

1. zangwill
2. Edinburg

منابع

۱. آزاد، حسین (۱۳۶۴). مشکلات خواندن. مجله رشد معلم، شماره ۲۳.
۲. بهرامی، هاجر؛ نجاتی، وحید؛ پوراعتماد، حمیدرضا (۱۳۹۱). مقایسه سرعت حرکتی و برتری جانبی در کودکان و نوجوانان مبتلا به لکنت رشد و هم‌تایان سالم. مجله پژوهش در علوم توان‌بخشی، سال ۸، شماره ۲.
۳. تبریزی، مصطفی؛ تبریزی، علیرضا؛ تبریزی، نرگس (۱۳۹۶). درمان اختلال ریاضی. انتشارات فراروان، چاپ ۳۰.
۴. حسنی، جعفر؛ الهی، بهنوش؛ محمدخانی، شهرام (۱۳۹۵). مقایسه جانبی شدن در ریخت‌های فرعی کودکان مبتلا به اختلال نارسایی توجه/فزون کنشی و بهنجار. فصلنامه سلامت روان کودک، جلد ۳، شماره ۴.
۵. جامعی، بهنام‌الدین؛ کیانی، مرضیه؛ جغتایی، محمدتقی؛ سیروس، شادرخ؛ حدادیان، مژگان (۱۳۸۳). برتری جانبی مغز کودکان عقب‌مانده ذهنی با کودکان عادی. اندیشه و رفتار، شماره ۳۶.
۶. نجاتی، وحید؛ ایزدی نجف‌آبادی (۱۳۹۱). شواهد عصب‌شناختی نقصان برتری طرفی مغز در کودکان مبتلا به اختلال طیف اوتیسم. مجله پژوهش در علوم توان‌بخشی، دوره ۸، شماره ۶.
۷. نجاتی، وحید؛ آقایی ثابت، سارا؛ مقصدلو، مهدیس (۱۳۹۳). مقایسه برتری طرفی مغز در کودکان با و بدون اختلال یادگیری. فصلنامه روان‌شناسی افراد استثنایی، دوره ۴، شماره ۱۴.

تمرین‌هایی برای تقویت دست‌برتری

- خمیری به کودک بدهید و از او بخواهید با کمک کف دست برتر آن را ورز دهد.
- از کودک بخواهید با کمک دست برتر توپ را به سید بیندازد.
- از کودک بخواهید مانند بازی بولینگ، مانع‌هایی را که روی زمین قرار گرفته‌اند، با کمک توپ و دست برتر بزند. این تمرین را روزی بیست دقیقه با او انجام دهید.